

УДК 371.1:801

Олена Постильна

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

У статті розкривається специфіка сутності та змісту підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі духовно-морального виховання учнів, яке має бути побудовано із урахуванням декількох методологічних підходів – аксіологічного, андрагогічного та системного, що уможлиблює виділення деяких структурних компонентів – мети, засобів та результатів дослідження. Автор аналізує основні складові визначеного процесу.

Ключові слова: виховання, майбутній вчитель, інформаційно-комунікаційні технології.

Сучасні зміни у підготовці майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій зумовлені новаціями, що відбуваються в сучасній професійній освіті, характерною рисою якого має бути духовно-моральне відродження особистості.

Сучасні освітні послуги мають бути насичені виховними технологіями, які викликають інтерес учнів, спрямовують їхню увагу до внутрішньо-особистісних перетворень. Безумовно, цьому сприятимуть висококваліфіковані фахівці, які є здатними до організації процесу виховання в умовах інформаційного суспільства, адже сучасні учні майже завжди цікавляться новинками світу інформаційно-комунікаційних технологій.

До питань інформатизації освіти звернено велику увагу у Законах України «Про національну програму інформатизації», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки, а також у новій Державній цільовій програмі впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року. У цій програмі, зокрема, зазначено про те, що запровадження інформаційно-комунікаційних технологій має поліпшити якість освіти у школі, створити механізм її стійкого інноваційного розвитку, варіативності та індивідуалізації навчально-виховного процесу [2].

До питань духовно-морального виховання учнів та відповідно, підготовки вчителів до такої діяльності, звернено увагу у таких міжнародних документах, як Всесвітня декларація про забезпечення

виживання, захисту та розвитку дітей, Декларація принципів толерантності, Європейська конвенція про захист прав та основних свобод людини, Конвенція з прав дитини, Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, Хартія про партнерство заради інформаційних прав і свобод та захисту суспільної моралі та ін. Державні документи, в яких висвітлено стан та питання духовно-морального виховання учнів та необхідності якісної підготовки вчителів до цього процесу, наступні: Закони України («Про захист суспільної моралі», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про освіту» та ін.), Укази Президента України («Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя», «Про першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства»), Державні стандарти вищої освіти для галузі знань 0101 Педагогічна освіта та підготовки вчителів різних спеціальностей та спеціалізацій, інших галузей знань, серед яких – 0403 Системні науки та кібернетика та 0402 Фізико-математичні науки, що безпосередньо вивчають дисципліни та спецкурси: інформатика, програмування, комп'ютерний дизайн та комп'ютерна графіка, комп'ютерні технології у навчальному процесі та ін., а також такий нормативний документ, як Державний стандарт базової і повної середньої освіти та ін.

Значну наукову цінність має звернення вчених, практиків до існуючого досвіду виховання учнівської молоді, висвітлення тих виховних справ, що можуть бути основою для побудови виховних програм та методик. Різні аспекти застосування інформаційно-комунікаційних технологій у шкільній освіті висвітлено в роботах А. Вербицького, А. Верлань, М. Жалдак, Н. Морзе, О. Співаковський. Проблема підготовки майбутніх учителів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності досліджували В. Арестенко, Г. Генсерук, В. Готінг, Р. Гурін, С. Каплун, Л. Карташова, Л. Морська, Л. Петухова, Н. Самойленко, О. Суховірський. До проблем підготовки учителів до духовно-морального виховання учнів також звертаються відомі вчені – І. Бех, Г. Васянович, С. Кириленко, Л. Москальова, Л. Хоружа, Г. Шевченко та ін.

Але проблему використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі духовно-морального виховання учнів розглянуто недостатньо. Це зумовило вибір мети даної статті – обґрунтування сутності та змісту підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі духовно-морального виховання учнів.

Науковці відзначають, що інформаційно-комунікаційні технології відкривають для виховного процесу нові можливості, серед яких можна

назвати – наочність, індивідуалізація процесу духовного вдосконалення та набуття моральних цінностей, доступ до джерел, що висвітлюють проблеми духовно-морального характеру, комунікація з викладачами та наставниками тощо. На наш погляд, питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у духовно-моральному вихованні учнів залишається відкритим. Вважаємо, що у роботах вчених такий напрям схарактеризовано лише в узагальненому вигляді, як потенційну можливість, але кількість практичних рекомендацій, щоб конкретизували мету, сутність та завдання цієї проблеми – на даному етапі є недостатнім.

Аналіз виховного процесу у загальноосвітній школі свідчить, що більшість учителів застосовують традиційні виховні методики та не приділяють достатньої уваги інформаційно-комунікаційним технологіям. Слід підкреслити, що врахування можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у виховному процесі має бути обґрунтованим, виваженим, педагогічно доцільним. Але вивчення сучасного стану підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій свідчить, що в педагогічних вищих навчальних закладах характерною є тенденція до набуття інструментальних компетентностей, що частіше обмежується набуттям знань про методи та правила роботи за комп'ютером, роботу в мережі Інтернет (спілкування в режимі он-лайн, листування у соціальних мережах), про можливість пошуку, збору та обробки інформації. Але при цьому дуже обмеженим у процесі підготовки майбутніх вчителів є набуття знань про методи активного виховного впливу на учнівську молодь засобами інформаційно-комунікаційних технологій, здатності майбутніх учителів вносити якісні зміни у життя вихованців через цікавий, пізнавальний світ.

Це дозволяє стверджувати, що існують суперечності між: потенціалом інформаційно-комунікаційних технологій щодо виховного процесу у школі та їх недостатнім упровадженням; потребою загальноосвітньої школи у фахівцях, здатних використовувати інформаційно-комунікаційні технології у виховному процесі та невідповідністю більшості студентів до реалізації складних проблем духовно-морального характеру.

Підготовка майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у духовно-моральному вихованні учнів має бути однією із складовою у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. Водночас, підготовка до такої складної діяльності має свої характерні особливості, що зумовлюється проблемами формування світогляду учнів та вимогами до рівня вихованості майбутніх вчителів.

Враховуючи той факт, що під діяльністю розуміється специфічно людська форма активного ставлення до навколишнього світу, ми вважаємо за потрібне проаналізувати мету, засоби, результат і сам процес діяльності,

який у нашому дослідженні ми можемо представити наступним чином.

Мета підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі духовно-морального виховання учнів – формування соціально-особистісних, морально-етичних, спеціально-професійних компетентностей студентів, розвиток їхньої здатності до активного виховного впливу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, підвищення мотивації до набуття моральних ідеалів і духовних цінностей у власному житті та у майбутній професійній діяльності.

Засоби у підготовці майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі духовно-морального виховання учнів, на нашу думку, мають бути наступними – сакральні символи; засоби духовної культури, що впродовж світової та національної історії людства були представлені на різних носіях, які теж вважалися сакральними – Книги Священного Писання, іконопис, сакральна архітектура та живопис тощо); способи комунікації, що мають важливе значення для міжособистісного спілкування та для налагодження зв'язків у різних соціальних мережах тощо; духовний світ, що характеризується через життєдіяльність та моральні вчинки майбутніх учителів; студентський колектив як професійна та академічна субкультура; технічні засоби та програмне забезпечення; об'єкти живої та неживої природи.

Результатом підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі духовно-морального виховання учнів, на нашу думку, мають виступити інтегрована спеціалізовано-професійна компетентність, що передбачає сформованість розроблених нами у дослідженні критеріїв та показників.

Вважаємо, що критеріями і показниками зазначеної діяльності є: емоційно-мотиваційний (інтерес до побудови виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій; усвідомлення їх переваг та можливостей у духовно-моральному зростанні особистості; готовність до подолання організаційних утруднень у виховному процесі, що стосуються духовно-морального розвитку учнівського колективу та батьківської спільноти школи); когнітивний (знання та здатності до набуття необхідних вмінь та навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій у духовно-моральному вихованні учнів; знання та розуміння сутності виховних методик, що спрямовують до духовно-морального розвитку особистості; знання щодо дієвих моральних вчинків, що дозволяють учням набутти сталого розвитку); рефлексивно-творчий (готовність до самовиховання та самовдосконалення у процесі професійної діяльності із використанням інформаційно-комунікаційних технологій; творче використання інформаційно-комунікаційних технологій у виховній діяльності; самоаналіз та самооцінка власної моральної діяльності та духовного зростання).

Самий процес цієї складної діяльності – використання майбутніми учителями інформаційно-комунікаційних технологій у духовно-моральному вихованні учнів має впроваджуватися через спеціально розроблений механізм. Цей механізм, має структуру, в основі якої – аксіологічний, андрагогічний та системний підходи.

Коротко схарактеризуємо ці підходи у підготовці майбутніх учителів до розглядуваної нами діяльності. Аксіологічний підхід у підготовці майбутніх учителів орієнтує викладачів на розуміння та усвідомлення значущості інформаційно-комунікаційних технологій у вихованні учнів.

Для процесу підготовки майбутніх учителів аксіологічний підхід може виступати основою. Так, вирішенню проблеми духовно-морального виховання на основі аксіологічного (ціннісного) підходу присвячені праці (Л. Кольберга, Ф. Пауера, Е. Хігінса). Процес підготовки студентів в цьому плані постає як синтез спеціалізовано-професійних компетентностей, що вибудовуються на засадах моральних норм і духовних цінностей. Важливим є набуття знань про сутність виховних методик, що спрямовують до духовно-морального розвитку особистості. «Справжні духовні цінності людини, – пише І. Бех, – не сумісні з суто декларованими цінностями, позбавленими емоційного, значущого відношення особистості до життя» [1, с. 199].

Таким чином, аксіологічний підхід до проблеми підготовки майбутніх учителів має широке поле і може бути представлений у контексті розробки технологій та методик духовно-морального виховання учнів, урахуватися під час аналізу навчальних дисциплін, спецкурсів, мети і завдань різноманітних справ і програм.

Одним із важливих підходів для підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у духовно-моральному вихованні учнів є андрагогічний підхід. Цей підхід розуміється як навчання дорослої людини, яка усвідомлює свої потреби в отриманні належної освіти. Для процесу підготовки майбутніх учителів необхідно виділити цінність андрагогічного підходу, що враховує вплив свідомої самостійної діяльності на розвиток дорослої людини, що цілком узгоджується з напрямками державної політики в галузі вищої освіти.

Системний підхід припускає виділення компонентів – мета, підходи, принципи, зміст, результати, а також специфічні функції. З позицій системного підходу підготовка майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у духовно-моральному вихованні учнів має тлумачитися як певна система механізмів свідомого відтворення набутих знань, уявлень, відповідних зданостей. Позитивним у системному підході є те, що він орієнтований на досягнення результату. Системний підхід, на нашу думку, в організації процесу підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у духовно-моральному вихованні учнів повинен мати ознаки

динамічної системи, що використовує ефективні методи і технології виховання.

Отже, в основі підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у духовно-моральному вихованні учнів мають бути покладені підходи, що забезпечують функціонування означеного процесу.

На підставі проаналізованої літератури та узагальнення наукових даних вважаємо, що зміст та сутність підготовки майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі духовно-морального виховання учнів має бути побудовано із урахуванням декількох методологічних підходів – аксіологічному, андрагогічному та системному підходах, що уможливило виділення таких структурних компонентів означеної діяльності – мети, засобів, результатів досліджуваного нами феномену.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн, 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Державна цільова програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року / Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 494. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/494-2011-п>.